

เปลวไฟกลางสายธาร

สู่การตื่นของดวงจิตและมีชีวิตในธรรม

เฉลิมชัย

ศิลปินแห่งชาติ ปี พ.ศ. ๒๕๕๐

ปัจจุบันขณะ

๒๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๒

การมาครั้งนี้ได้ขอร้องให้พวกเราเอาอะไรมาให้น้อยที่สุด เพื่อจะได้สัมผัสชีวิตที่เปล่าเปลี่ยว มีสมบัติชิ้นเดียวคือสติรู้ตัว พอเพียงใหม่ที่ เราจะตระหนักชัดถึงความหมายของการดำรงชีวิต ตลอดเวลาที่ผ่านมา เราอิงบนระบบ อิงบนเงิน แม้แต่บัตรประชาชนก็เป็นที่พักพิงของเรา เมื่อตำรวจจะจับเราก็นำให้แล้วบอกว่า ผมมีทะเบียน นี่เป็นความหวาดกลัวใช่ไหม สมมติว่าบัตรประชาชนหาย หรือว่าอะไรหายสักอย่าง เรายุ่สึกว่าเราขาดความเป็นตัวของตัวเองไปหรือเปล่า?

การที่เรามารวมกันมากๆ เป็นกลุ่มหรือเป็นชุมชน ส่วนหนึ่งมันให้สวัสดิการแก่เรา แต่ส่วนหนึ่งมันให้การคิดเปรียบเทียบแล้วส่งผลเนื่องเป็นความหวาดกลัว ตัวความหวาดกลัวก็เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของเรา ให้เราต้องกระทำการคล้อยตามคนอื่นโดยไม่กล้าคัดค้านต้านทานใดๆ หมายความว่าเราไม่กล้าที่จะให้ชีวิตอิสระ เช่นจะไปนั่งเจียบคนเดียวก็รู้สึกหวาดเสียว มันกลัว เพราะเคยอิงกันเหมือนกับสัตว์เซลล์เดียวเล็กๆ ถูกอัดอยู่ในที่เดียวกัน มันก็เกิดความรู้สึก เดียวนี้เราอาจจะพิการแล้วโดยไม่รู้สีกตัว การที่เราเชื่อครูบาอาจารย์หรือยึดถือในแนวคิดทฤษฎีอันหนึ่งอันใด บางทีเป็นเครื่องหมายของความพิการทางจิต เพราะถ้าหากเราไม่เชื่ออะไรสักสิ่งหนึ่ง เราจะคิดว่าเราน่าจะอยู่ไม่ได้ เราจะต้องตายเสียแน่แท้ ดังนั้นเราต้องอ้างชื่ออาจารย์ของเราหรืออ้างความเป็นชาวพุทธ ชาวคริสต์ อะไรทั้งหลาย ซึ่งอาจจะแสดงถึงความบกพร่องของวิญญูณ พวกเรานั้นจึงไม่กล้าพอที่จะมีชีวิตอยู่โดยปราศจากลัทธิ ค่ายของลัทธิที่เกิดขึ้นแล้วนั่นเอง ดึงดูดให้เราแสวงหาเสถียรภาพ มันเป็นเสมือนแหล่งที่สัตว์ต่างๆ วิ่งเข้าไปฝังหัวลัทธิความเชื่อนั้น เหมือนกับผักบัวซึ่งลูกบัวทุกลูกอยู่ในนั้น แล้วเราพยายามที่จะให้มันอัดกันอยู่เช่นนั้น ที่นี้พอไม่เหมือน เราก็กลางแครงและร้อนใจไปต่างๆ นานา แม้ว่าบางทีการที่ไม่เหมือนนี้ เราอาจจะดีกว่าหรือตกต่ำกว่า ก็เป็นไปได้ทั้งสองทาง

การเรียนรู้ถึงความล้มเหลวของมนุษย์ไม่ว่าในส่วนตัว หรือการ

ดำรงอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน ก็คือการเรียนรู้ถึงปัญหาของอหังการของมนุษย์ อหังการที่จัดสรรชีวิต ออกแบบชีวิตอย่างโน้นอย่างนี้ ทำอย่างนั้น ทำอย่างนี้ แล้วพบแต่ปัญหาหมักหมมเข้าทุกที เหมือนกับเราเดินไปข้างหน้าแล้วตัน ในที่สุดเราเฉลียวใจในภาวะเดิมของเรา เมื่อคิดว่าทุกทิศทางที่เราตีฝ่าไปแล้วนั้นไร้สาระ ดังนั้นก็เหลืออีกสิ่งเดียวเท่านั้น เมื่อจิตเราปรุ่งไปหลายทิศทางแล้ว เราค้นพบว่าเราไม่ได้อะไรในการคิดนึกปรุ่งแต่งไป มันจะไปถึงจุดเกิดเอือมระอา อย่างล้นต่อความเอือมระอาเช่นนั้น เหมือนกับเรากินสารพิษเข้าไปแล้วอาเจียนออกมา อาการอาเจียนเป็นการสำรอกทุกข์ สิ่งออกมาได้ เมื่อเราเจริญสติถึงระดับหนึ่งแล้ว เราจะเกิดความรู้สึกลอกออกมาจากข้างในว่าเบื่อ ซึ่งต่อจากนั้นบุคลิกภาพจะเปลี่ยนแปลง คือเริ่มมีความเป็นอยู่อย่างจริงจัง และจริงแท้

ปกตินั้น เรามักใช้ภาษาสนองมายาของเรา สมมติว่าเราอยากให้ทุกคนชอบใจก็พูดให้หวานจับใจคนอื่น เราเรียนรู้มายาอันนี้ตั้งแต่เล็ก เมื่อเราต้องการทานขนมจากแม่ เราก็ทำเป็นกอด เอามือแม่มาทาบทับที่ข้างแก้ม เดี่ยวเราก็ได้ขนม การณ์เช่นนี้เราเป็นอยู่และเราเรียนรู้มันทุกวัน ซึ่งเรียกว่ามารยาท และมารยาทก็คือมารยานั่นเอง แต่เมื่อใดที่เรากลับมายังใจของเรา ‘รู้ตัว’ มันจะเริ่มเขียนต่อการเสแสร้งแก่งตั้ง ทำ และทีนี้ เราจะเริ่มพูดความจริง การงานของเราจะเริ่มสะท้อนออกจากความจริงใจ ใจของเราเริ่มแสดงออก ไม่ใช่มายาภาพ

ช่วงโบราณนั้น เขาแกะสลักบานประตูหน้าต่างได้งดงามเป็น
อัครจริย เมื่อเราเห็นบานประตูหน้าต่าง เราเห็น ‘ใจ’ ของเขาได้ทันที
มันสะท้อนออกตรงๆ หมายความว่า การมีชีวิตอยู่อย่างชัดเจน
นั่นเองเป็นตัวกำหนดผลงาน การพูด การเขียน การคิด การกระทำ
การคบมิตรก็ชัดเจน ในที่สุดจะเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีเมื่อมาภาพ
สลายลง ธรรมชาติแท้จริงของชีวิตก็ปรากฏแทน เหมือนเมฆหมอกที่
จางไป การเห็นประจักษ์ก็เกิดขึ้น มันมีลำดับว่า เมื่อมาภาพสลาย
ลงความจริงแท้ก็ปรากฏ แต่ความจริงแท้ค่อยๆ ปรากฏชัดขึ้นจนถึง
ความจริงสูงสุด คือความจริงเรื่องมีอยู่-ไม่มีอยู่ของธรรม ความจริง
เรื่องความเป็นบุญ-บุญตา เรื่องนี้เราคงไว้พูดกันวันหลังให้ละเอียดต่อ
ความหมายของคำว่าความเป็นบุญ คือเราจะมาถึงสภาพที่มีชีวิตอยู่
ที่เป็นบุญ ซึ่งในสภาพของความบุญเช่นนี้ เป็นสภาพที่เห็นแจ้งทุกสิ่ง
ตามที่เป็นจริงและเป็นอยู่แล้ว

ต่อจากนี้ก็ลองมาทำสมาธิ ไม่อยากใช้คำว่าสมาธิ เราใช้กันจน
ชินแล้ว พอบอกว่า, เอาละ นั่งสมาธิ! เอากันใหญ่เลย เกร็งจะให้สมาธิ
เกิดออกมาให้ได้ ซึ่งเป็นเรื่องผิดพลาด ทำอย่างนั้นเป็นการขับไล่สมาธิ
ออกไปให้พ้นจากตัวเรา แล้วครู่เดียวจะพบกับความขัดแย้ง ไม่มีสมาธิ
ใดเกิดขึ้น และถ้ามันเกิดจากการบีบบังคับ สมาธิเช่นนั้นก็เป็นสิ่ง
ชั่วคราว เพียงนั่งตามสบาย นั่งเหมือนเรารอให้พระอาทิตย์ขึ้น ไม่เร่ง
รีบ ปล่อยให้กระบวนการของชีวิตไหลต่อเนื่องเหมือนลำธาร ถ้าเราพูด

ร่องน้ำให้มีความลาดเอียง น้ำจะไหลไปตามลำดับ ไม่ต้องไปบังคับ
หมู่เขื่อนอะไรมัน ดังนั้น นั่งลงในท่าที่สบาย แล้วเฝ้าดู อย่ายึดอย่าถือ
สิ่งใดๆ ในโลก

เมื่อนอนในที่สบาย เราต้องตั้งสติ แล้วก็เลี้ยงจากที่สบายมาก
จนไม่อาจตั้งสติได้ อันนี้ต้องเลี้ยงไปเลย ต้องวิรัติบางส่วน ต้องสังวร
บางส่วน สังวรหมายถึงตั้งสติ ยกตัวอย่างเรื่องกาม กามวิรตินั้นเรื่อง
หนึ่ง กามสังวรนั้นเรื่องหนึ่ง นักบวชต้องวิรัติ—เว้นจากการมุงเสพเสวย
กาม คฤหัสถ์เพียงตั้งสติสังวรสำรวมในกาม

เสื้อผ้าอาภรณ์ บ้านช่อง รูปแบบมาตรฐานบางชนิดต้องสังวร
เพราะมันไม่อาจวิรัติได้ ในส่วนที่เราต้องสังวร เช่น อาหารที่ติดอก
ติดใจเรานั้นต้องสังวร ต้องรู้สึกตัว สถานะจึงมียบางแห่งต้องวิรัติ คือ
จะพูดว่า ผมไปฝึกสติในบาร ก็ต้องสังวร ต้องระวัง มันจะเป็นเรื่อง
หลงตัวเองไป สถานที่อย่างนั้นต้องวิรัติ (เว้น) สิ่งที่ต้องสังวร เช่นเรา
ต้องกินอาหาร สวมเสื้อผ้า ต้องพูดคุยกับผู้คน, นี้ต้องสังวร มีสติ ส่วน
วิรัติ เช่น เรื่องการคบคนพาล คนพาลนั้นถ้าเราสติไม่ดีพอแล้ว มักชัก
ให้เสีย ดังนั้นอันนี้ต้องรู้ ต้องเป็นผู้ที่ปกป้องตัวเองเป็น ถ้าไม่รู้ เราก็
จะวิ่งเข้าไปหาความสะดวกสบาย ในที่สุดมันก็ทำลายเรา คือกลายเป็น
เป็นคนที่ไม่มีอาจมีอิสระโดดเด่นได้ จะไปไหนก็ต้องเต็มไปด้วยเครื่อง
ปรนเปรอ จำนวนหนีบห่อสัมภาระก็จะบอกถึงความอิสระ หรือความ

ตกเป็นทาสของสิ่งเล็กๆ น้อยๆ ยกตัวอย่างง่ายๆ เช่น เครื่องสำอาง ว่ากันจริงๆ แล้ว ไม่ใช่เป็นสิ่งที่จำเป็น แล้วก็อารมณ์บางชนิด เช่น การพูดเล่นบางเรื่องไม่จำเป็นต้องพูด เราไปเสียเวลา ไปทำลายสมาธิ ทำลายกำลังภายในของเรา เมื่อเราคุยกับเพื่อน หัวเราะกันบ้างนี่ต้องสังวร และการสนทนาบางเรื่องก็ต้องเว้นเลย

เราไม่สามารถเจริญสติได้ในบางที่ ในโอกาสหรือกับบุคคลหรือในอารมณ์เช่นนั้น เพราะมันแรง นี่ต้องเว้น เรื่องวิรติ เรื่องสังวรนี้ มันเป็นธรรมชาติของชีวิต ปลาทุกตัวมันจะรู้ที่อยู่ของมัน มันวิรติบางที่ปลาบางชนิดมันไม่เข้าไปในกระแสน้ำเชี่ยวที่เชี่ยวกราก มันรู้ มันต้องตายแน่ๆ มันก็เลยมาอยู่ที่น้ำไหลช้าๆ มันเว้นบางที่ และก็สำรวจระวังอยู่ ไม่ใช่ว่ามันคิดเป็น แต่ว่าโดยสัญชาตญาณของการดำรงชีวิตเป็นเช่นนั้น ที่นี้มนุษย์เรามีสติและปัญญา พร้อมๆ กันนั้น เรามีความเพลินในอารมณ์ด้วย ความเพลิดเพลินคืออาการที่เราติด บางที่เราติดเพื่อน หรือไม่ได้คุยกับเพื่อน เรารู้สึกเหมือนว่าจะอยู่ไม่ได้ การติดเช่นนี้ สำหรับผู้ปฏิบัติธรรมแล้ว นับว่าเป็นอุปสรรคทีเดียว การที่ต้องฝากชีวิตไว้กับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ถือว่าเป็นการสูญเสียอิสระภาพ ไม่ว่าจะอยู่บนแม่หรือพ่อหรือว่าอาจารย์ การปฏิบัติเพื่อหลุดพ้นหรืออิสระนั้นต้องย้อนมาพึ่งธรรมชาติล้วนๆ ของชีวิต ธรรมชาติล้วนๆ นั่นคืออันใด? เมื่อหิวโหยอย่าคร่ำครวญ ไม่ต้องอดอดอันใครเมื่อหิว ให้พึ่งความหิวนั่นเอง พังเช่นนี้รู้สึกว่าจะลำบาก เพราะคนทั่วไปนั้นมักต้องการจะพึ่ง

สิ่งอื่น อันจะย้อนมาสร้างปัญหาให้แก่ตัวเองอยู่ร่ำไป พุดง่าย ๆ ก็คือ เป็นลูกแห่งเสมอ เมื่อเกิดความหิวขึ้น ให้พึงธรรมชาติอันนั้น และอยู่กับความหิว เมื่อเดินเหนื่อย ให้อยู่กับความเหนื่อย คือการถึงที่พึงอันนั้น หมายความว่าให้เข้าไปสู่สภาพปรากฏจริง ๆ สภาพใดที่เป็นสภาพจริง ให้รู้ให้เห็นสภาพจริงนั้น

คนทั่วไปมักสร้างภาพหลอนตัวเอง สมมติว่าถึงคราวจะตายก็ขออย่าให้ตาย มันไปพึ่งอะไรบางสิ่งที่ไม่จริง หรือมันเป็นท่าที่ทางวัฒนธรรม สมมติว่าเราอยู่ในห้องที่ไม่มีทางออกเลย แล้วมีความแน่ใจว่าต้องตายแน่ ก็กลับเข้ามาอยู่กับความตาย ฝ้าดูความตายที่ปรากฏขึ้น อำนาจของความ ‘รู้’ นั้นมันทำให้ไม่แบ่งแยกว่าอยู่หรือตาย ดังนั้นมันจึงไม่มีความหมายระหว่างอยู่กับตาย ทั้งนี้เพราะภาพสะท้อนของผู้ตายไม่ปรากฏ

ธรรมชาติแท้ของใจนั้นมันเป็นสูญโดยสภาพ คือมันไม่มีภาษาแบ่งแยกว่า อยู่-ตาย, ถูก-ผิด เดียวนี้พอเราถูกเพื่อนว่า เรารู้สึกเจ็บใจ สมมติเพื่อนว่าไอ้โง่ เราก็โกรธเจ็บใจ แล้วก็เลิกคบกับคนนี้ ไปคบคนนั้นดีกว่า ไปหาที่พึ่งใหม่ เรามักถูกกระทำให้เจ็บใจอยู่เรื่อย ไม่พอใจอยู่เรื่อย มันเจ็บใจ เจ็บใจแสดงว่าเราเข้าไปไม่ถึงธรรมชาติแท้ดั้งเดิมได้ เดียวเราก็ไปหาของข้างนอกมากลบ แล้วเราก็สร้างนิสัยเลียง เลียงต่อการพึ่งธรรมชาติแท้ของเรา เมื่อว่าง ดูความว่างอันนั้น ความว่างก็คือ

ความจริงที่ปรากฏแก่เรา ดูความง่วงนี้ยากมาก แต่ถ้าคนไหนทำเป็นแล้ว พอดูความง่วงมันก็หายไปทันที ให้เข้ามาฟังตัวเรา ฟังธรรมชาติแท้ๆ อย่าฟังมายาภาพ อย่าฟังผู้อื่น อย่าฟังสัญลักษณ์ อย่าฟังท่าทีทางวัฒนธรรม สลัดท่าทีทางวัฒนธรรมออกไป มาฟังความ ‘รู้’ สมมติว่าเดินมาในที่เปลี่ยวเรารู้สึกกลัวผี เด็กหนุ่มๆ ก็กำหมัด ถ้าผีออกมาเดี่ยวได้ทำอะไรกันบ้างทำนองนั้น ถ้าเกิดความรู้สึกกลัวขึ้นมา ให้ย้อนเข้ามาฟังข้างในนี้ ตั้งสติรู้ พอความคิดปรุงแต่งเรื่องผีปรากฏ ก็ให้บัดมันออกไป ถึงชาจะสั่น ถึงใจหนึ่งอยากจะวิ่งเต็มที่แล้ว ให้ฟังอยู่อย่างนี้ สักเดี๋ยวเดียวเราจะคุ้น ไม่เชื่อลองทำดู ไปที่มีดๆ พอไปถึงนี่ ตามธรรมชาติที่นั่นมันก็ไม่น่ากลัว แต่จิตปรุงแต่งสงสัยว่า ที่นี้อาจเคยเป็นที่เฝ้าศพ มันคิดวูบขึ้น ให้เรารู้ทันความคิดทุกครั้ง ตราบใดที่รู้เช่นนั้น พลังชีวิตมันจะไม่ถูกทำลายลง ชีวิตมันจะดำรงอยู่อย่างกลมกลืน สักครูเดียวเท่านั้น เรารู้สึกคุ้นแล้ว และก็ไม่ว่างอีก

ในการปฏิบัติ เรามีจุดมุ่งหมายคือความหลุดพ้น หรือโมกษะ หรือจะเรียกว่าเป็นการตรัสรู้ ถ้อยคำนี้ไม่ใช่เป็นคำใหญ่ เรายังจะได้ยิน แต่ว่าพระพุทธเจ้าเท่านั้นที่ทรงตรัสรู้ และเราอาจจะไม่ได้คิด หรือไม่เคยได้ยินว่าพระสารีบุตรหรือพระโมคคัลลานะ, อาจารย์รุ่นโบราณของเรา หรือปัจจุบันนี้ก็มีการตรัสรู้เหมือนกัน คำว่าตรัสรู้นั้นมีไว้สำหรับพระพุทธองค์เสียอย่างเดียว ในการปฏิบัติเพื่อเข้าถึงการตรัสรู้มีความจำเป็นมากที่จะต้องเข้าใจว่า จะต้องเอาการตรัสรู้นั้นเองมา

เป็นที่ตั้งของภาคปฏิบัติ ข้อนี้มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งคือ เราไม่อาจเอาโมหะหรืออาการไม่รู้มาปฏิบัติได้ ดังนั้นเมื่อเราจะปฏิบัติเพื่อการรู้แจ้งนั้น จะต้องมีการทำลายความไม่รู้โดยตรง การที่จะเข้าถึงการตรัสรู้ต้องเอาอาการรู้ตัวรู้ตื่น ซึ่งอยู่ในทิศทางเดียวหรือตระกูลเดียวกับการตรัสรู้มาปฏิบัติ เมื่อเราจะปลุกต้นไม้หรือต้นไม้ เราจะไม่เอาเมล็ดพันธุ์มาปลูกไม่ได้ จำเป็นต้องเอาเมล็ดไม้หรือเมล็ดโพธิ์มาปลูก เมล็ดพันธุ์ของการตรัสรู้ นั่นคืออาการรู้ นั่นเองมาเพาะขึ้น ที่นี้เราถูกสอนกันมาตามลำดับให้เชื่อว่าตัวเราเป็นปุถุชนมีกิเลส เป็นสิ่งหนึ่งที่น่าขยะแขยงหรือตกต่ำ เราถูกสอนให้รู้ว่าการหลุดพ้นเป็นสภาพที่สะอาด บริสุทธิ์สิ้นเชิง แต่โดยเนื้อแท้แล้ว ตัวเราไม่ได้เป็นคนสกปรก ไม่ได้มีกิเลสอยู่อย่างแท้จริง กิเลสเป็นสิ่งที่เกิดที่หลัง โดยธรรมชาติแท้ของจิต, โดยธรรมชาติล้วนๆ จริงๆ นั้นอยู่นอกเหนือคำอธิบายของลัทธิ นอกเหนือจากความหมายของคำว่าสกปรกหรือสะอาด บริสุทธิ์หรือไม่บริสุทธิ์ ถ้อยคำอันมากมายนั้น เป็นเพียงคำอธิบาย ซึ่งไม่อาจอธิบายถึงสภาพที่นอกเหนือจากถ้อยคำที่เป็นคู่ตรงข้ามนั้นได้ เมื่อเราต้องการอธิบายคุณสมบัติหรือคุณลักษณะของอะไรบางสิ่ง มันก็ไปพูดสองท่าที่ ถ้าพูดว่าดี ก็หมายความว่า ตรงข้ามจากสิ่งที่ไม่ดี ถ้าพูดชั่วก็หมายความว่าตรงข้ามจากสิ่งที่ดี ดังนั้นภาษาเหล่านี้จะมีค่าที่เป็นคู่ตรงกันข้ามเมื่อจะอธิบายว่าตัวเรามีกิเลส ชีวิตเรามัวหมอง ก็หมายความว่า มีสิ่งตรงกันข้ามที่เรียกว่าความผ่องแผ้ว ภาษานั้นเองมันทำให้เราวกเวียนอยู่ เหมือนเราชี้ให้เดินทางไปทางหนึ่ง ซึ่งเป็นทางสั้นๆ ตรงๆ ถ้าความ

เข้าใจในภาษาของเราไม่เท่ากัน คนหนึ่งอาจซ้ำ คือเดาความหมายไปคนละอย่าง และเป็นเหตุให้ทางสั้นๆ นั้นกลายเป็นทางยืดยาวไปได้ ความที่ทุกคนถูกอบรมถูกแวดล้อมจากครอบครัว จากสภาพสังคมที่แวดล้อมเราอยู่ ความเข้าใจในสิ่งต่างๆ ไม่เท่ากัน เช่นเราพูดถึงความดี สำหรับนาย ก อาจจะตีความหมายอีกอย่างหนึ่ง ส่วนนาย ข อาจตีความหมายอีกอย่างหนึ่ง ถ้อยคำเหล่านี้เองมันไม่สามารถรับใช้เราได้เต็มที่ หรือไม่อาจอธิบายธรรมชาติล้วนๆ ของชีวิต ซึ่งอยู่นอกเหนือการตีความ ให้ความหมาย หรือให้คุณค่าได้ เช่นว่าเราเห็นก้อนหินก้อนหนึ่ง โดยรูปพรรณสัณฐานที่เราดู เราก็ไม่สามารถรู้อะไรได้มากกว่านั้น นอกจากการดู ในขณะที่เราดู เราก็มีความคิด เราเอาธรรมเนียมเข้าไปจับ เช่นเราบอกว่า ก้อนหินนี้สวยหรือไม่สวย หรือแม้แต่ว่าบอกว่าก้อนหินนี้เล็ก ก็เพราะเราเคยมีประสบการณ์จากการเห็นก้อนหินใหญ่ ดังนั้นสิ่งที่เคลื่อนไหวอยู่ในเรา คืออาการเปรียบเทียบ ตัดสิน ซึ่งอาการเช่นนี้แหละ มันจะเติบโตขึ้น และดูเหมือนว่า การศึกษาของเรานั้นจะให้สิ่งนี้ คือให้คุณลักษณะที่จับไว้ใน การตัดสิน ดี ชั่ว ถูก ผิด นานเข้า เราก็พบว่า การตัดสินพิพากษา วัดเทียบเทียบ เช่นนี้ มันก่อเกิดเป็นทิวทัศน์ทฤษฎีขึ้นแล้ว อย่างมั่นคงและจับไว

เราขอบพุดว่า สถานที่นี้สบาย สถานที่นั้นไม่สบาย เช่นวัดผาลาดนี้ดี ที่จริงวัดผาลาดนี้ไม่ดี ไม่ชั่ว แต่สภาพที่ดีหรือไม่ดีนั้นเกิดจาก

ความรู้สึกถูกอกถูกใจเรา เมื่อเราเห็นพระพุทธรูปองค์นี้ เราอาจจะคิดว่าไม่ดี ตาสีมโตไม่หลับเหมือนที่เราเคยเห็นมา แต่ถ้าใครคนใดคนหนึ่งเกิดไปรู้เข้าว่า เรื่องสมาธิเป็นเรื่องของการลืมตา เขาก็อาจจะชอบพระพุทธรูปองค์นี้ได้ ดังนั้น สิ่งที่เราเข้าไปตัดสินใจ เกณฑ์ต่างๆ ที่เราเข้าไปวัดสิ่งต่างๆ นั้น เป็นสิ่งที่เราต้องระมัดระวังสังวร เกณฑ์อันนั้นไม่ใช่ข้อเท็จจริง ทั้งยังอาจเป็นสิ่งที่อาจนำความผิดพลาดมาสู่เราได้ แต่มันเคราะห์ร้ายเสียนี้กระไรที่มนุษย์เราก็มักถือเอาที่ตัวเองรู้สึกเป็นเครื่องตัดสินใจ และนับวันยิ่งพอกพูนเพิ่มเติมขึ้นด้วยความแน่ใจในสิ่งที่ผิดพลาด ความรู้สึกที่เป็นตัวเราโดยเนื้อแท้ นั้นเป็นเพียงผลจากอดีต ตัวเราเป็นเพียงความจำ จำได้หมายรู้ โดยสภาพที่เป็นตัวเราจริงๆ ตามธรรมชาตินั้นไม่ใช่ความจำ แต่เราก็เอาความคิด ความจำ ความรู้สึกมาเป็นตัวเรา และที่รู้ได้ยากก็คือการถือเอาวิญญาณมาเป็นตัวเอง ก็ชีวิตที่นั่งอยู่ตรงนี้ขณะนี้ ขณะแห่งความรู้สึกตัวเป็นชีวิตที่เป็นจริงยิ่งกว่าประวัติศาสตร์ของมัน เหมือนกับซาก fossil ของสัตว์ ตัวชีวิตจริงย่อมสำคัญกว่าซากศพของมัน การวินิจฉัยพิพากษาเป็นเพียงผลของการศึกษาในอดีต การศึกษาไม่ได้หมายถึงการเรียนหนังสือ หรือการเข้าโรงเรียน แต่เป็นสภาพซึ่งเกิดจากสภาพสังคมแวดล้อมให้รู้สึก สังคมแวดล้อมเราให้รู้สึก มันก็เข้ามาสู่เรา เราก็รู้สึกไปอย่างนั้น

ความจำนั้นไม่ใช่สิ่งเลวร้ายอะไร แต่ความจำถ้าปราศจากการรู้ตัวจะเกิดสภาพขัดแย้งขึ้น เช่น เมื่อเราระลึกถึงอดีต โดยที่เราไม่รู้

ต่อชีวิตที่เป็นจริง เหมือนเรานึกถึงเสื้อผ้าที่เราถอดทิ้งไว้ในป่า เมื่อเรามา นั่งอยู่ตรงนี้ การระลึกถึงนั้นต้องออกจากเรา รู้สึกถึงความไม่มีเสื้อผ้าที่ตัว ไม่ใช่ระลึกถึงความเป็นเสื้อผ้าในป่าโดยขาดความรู้สึกตัวที่ไม่มีเสื้อผ้า เพราะว่าชีวิตที่เปรียบด้วยเปลวไฟที่ลุกโพล่ง มันเกิดจากแหล่งกำเนิดที่เปรียบเหมือนถ่านไฟ ฟืน และฟืนถ่านที่ลุกแดงๆ แสงสว่างนั้นมันเป็นลำดับที่เนื่องติดกันไป โดยกัมมันตภาพของชีวิต โดยสภาพดั้งเดิมแล้วมันสัมพันธ์สอดคล้องกัน เราน่าจะรู้สึกถึงที่ตรงนี้พร้อมๆ กันนั้น เราอาจจะใช้ความคิดได้ตามลำดับได้ด้วย แต่ตลอดชีวิตที่แล้วมาของเรา เมื่อมีจินตนาการ ทันใดที่เราคิดออกไปภายนอก ตอนนั้นเราได้ทอดทิ้งเปลวเพลิงของชีวิตในปัจจุบันขณะ และดังนั้นแสงสว่างวูบวาบของมายาภาพได้เกิดขึ้นในตัวเราซึ่งเป็นสภาพที่ขัดแย้งกับชีวิต เราลืมตัว เราคิดถึงวันหน้า เราคิดว่าอีก ๑๐ ปีข้างหน้าจะมีความสำคัญกับเรา แต่เราไม่ทันเฉลียวใจว่า ทุกๆ ขณะของชีวิตจะต้องได้รับการทะนุถนอมเสียยิ่งกว่าความหวังที่จะมีชีวิตอยู่ด้วยซ้ำไป คือชีวิตที่เป็นแล้วนี้ มีความสำคัญยิ่งกว่าความหวังที่จะได้มีชีวิตและความหวังที่จะได้มีชีวิตมักเกิดขึ้นเมื่อเราจวนสิ้นชีวิต คือชีวิตริบหรี่ลง พลังแห่งการดำรงชีวิตน้อยลง ดังนั้นจึงเกิดความหวังที่จะมีชีวิตอยู่ แต่เมื่อใดที่เรามีชีวิตอยู่ รู้สึกอยู่ รู้อยู่ในปัจจุบันต่อสภาพกลมกลืนอยู่เช่นนี้แล้ว ความคาดหวังที่จะมีชีวิต ความกลัวต่อการไม่มีชีวิตอยู่จะน้อยลง เพราะได้เข้าถึงชีวิต-การดำรงอยู่ล้วนๆ ความโลภ ความโกรธ ความหลงนั้น อันที่จริงแล้วสำหรับผู้เจริญสติอยู่ทุกขณะ สิ่งนั้น

จะไม่มีปรากฏ สิ่งนั้นมันไม่มีอยู่ด้วยตัวมันเอง ที่มันมีขึ้นเป็นเพราะว่า
เราไม่สามารถอยู่อย่างรู้สึกตัวทั่วถึงได้ละเมียดละไมในทุกๆ ฝีก้าว
หรือทุกๆ ครั้งที่ระลึกขึ้นได้ แต่เราจะกำหนดให้ทำทุกๆ วินาทีนั้นคง
ไม่ได้ คนที่ทำได้เช่นนั้นแล้ว ไม่จำเป็นต้องมารวบรวมรายการเช่นนี้ ดังนั้น
ควรจะกลับเข้ามาที่ปัจจุบันขณะ จนกลายเป็นนิสัยใหม่ของเรา.